

FRANSA ANAYASASI'NDA ARTGÖNDERİM ÖGELERİNİN KULLANIMI VE TÜRKÇEYE ÇEVİRİLERİ*

USE OF ANAPHORIC ELEMENTS IN THE FRENCH CONSTITUTION AND THEIR TRANSLATIONS INTO TURKISH

Doç. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI

Öz

Bu çalışma bağlamında bir hukuk metni olan Fransa Anayasası'ndaki artgönderim ögelerinin kullanımı incelenmiştir. Artgönderim olarak belirtilen dilsel yapılar her iki dilde (Fransızca-Türkçe) araştırılmış, bu yapıların anayasada ne kadar sıklıkla kullanıldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Metinde kullanılan bu ögelerin Türkçeye nasıl aktarıldıkları araştırılmış ve mevcut çevirileri üzerinde tartışılmıştır.

Araştırmanın amacı, yasa koyucuların bir anayasa metnini hazırlarken ne tür artgönderimsel yapılara başvurduklarını, çevirmenin çevirisinde bu yapılara ne kadar sadık kaldığını ve erek dile aktarımda nasıl bir çeviri yöntemi uyguladığını göstermeye çalışmaktır. Fransızca metinde kullanılan artgönderim ögeleri Türkçeye aynı şekilde çevrilebilir mi, dilbilgisel düzeyde her iki dilde aynı yapılar var mıdır ve örtüşmekte midir, çevirmen çeviri sürecinde bunları göz önünde bulundurmuş mudur? İncelemede bu sorulara yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Artgönderim, Fransa Anayasası, hukuk dili, hukuk metinleri çevirisi.

Abstract

In the context of this study, the use of anaphoric elements in the French Constitution, which is a legal text in its nature, was examined. The linguistic constructions referred to as anaphora were searched on both sides (French-Turkish) and tried to determine how often these structures were used in the constitution. It was researched how the elements used in the text are translated into Turkish and discussed on their current translations.

The purpose of this research is to try to show what kind of anaphoric elements the lawmakers apply to when preparing a constitutional text, to what extent the translator is faithful to these elements in the translations,

* Bu makale 11-13 Mayıs 2015 tarihleri arasında Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından düzenlenen XI. Ulusal Frankofoni Kongresinde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

and what translation method is applied in the transfer of the text to the target language. Can the elements in the French text be translated to Turkish in the same form? Are there the same structures in both languages, and are they overlapping at the grammatical level? Did the translator consider them in the translation process? These questions are tried to be answered in this paper.

Keywords: Anaphora, French Constitution, legal language, translation of legal texts.

1. GİRİŞ

Metin türü ne olursa olsun, çevirinin nasıl yapılması ve yapılan çevirilerin nasıl değerlendirilmesi gerektiği her zaman çeviribilimciler arasında bir tartışma konusu olmuştur. Sadık çeviri mi, özgür çeviri mi? Burçoğlu'na göre “Çevirmen ve eleştirmenleri hep düşündürmüş olan bu sadık çeviri-özgür çeviri ayrımına son yıllarda getirilen yorum, olguya yeni bir yaklaşımla farklı boyutlar kazandırdığı için önemli görünmektedir” (2010: 11). Kaynak metin ve erek metni karşılaştırıp, doğru ya da yanlış olarak nitelendirmek doğru bir yöntem değildir. Çeviri metni eleştirirken bir takım ölçütleri gözönünde bulundurmak gerekir. “James Holmes, mevcut olan çeviri eleştirilerini gelişi güzel, bölük pörçük, aşırı kuralcı ve yöntem açısından zayıf bulur. Holmes’a göre, çeviri incelemeleri gerçi “çeviri ürünü odaklı”, ya da “çeviri süreci odaklı olabilir, ama çeviri ürününü doğru değerlendirebilmek için çeviri sürecinde izlenen yolu kavrayabilmek, çeviri sürecini doğru değerlendirebilmek için de çeviri ürününü iyi incelemek gerekmektedir. Kısacası bunları birbirinden koparmak da sözkonusu olamaz” (Aktaran Burçoğlu, 2010: 15). “Eleştirmenin görevi, bu iki olguyu, çevirmenin tersine bir yol izleyerek, diğer bir deyişle, “çeviri ürününden” yola çıkarak geriye, kaynağa doğru giderek, nesnel bir biçimde incelemek, çevirmenin uyguladığı yöntemi ve koyduğu ilkeleri keşfetmeye çalışmak, onun tekniğini saptamaktır” (Burçoğlu, 2010: 15).

Göktürk, çeviri eleştirisinde önemli olanın doğrudan doğruya yapılacak yanlış-doğru çözümlerinin olmadığını, kaynak dil ile amaç dil, özgün metin ile çeviri metin arasında yapılacak ayrımsal karşılaştırmalarla, tek tek yanlışlar ötesinde, benzer türde yanlışların nedenleri, işlenme olasılıkları, dizgeli bir biçimde ortaya konursa, yapıcı bir eleştiriye doğru adım atılmış olacağını belirtmektedir. Ayrıca bu tür bir incelemenin genel dil düzeyinden başladığını, İngilizce-Almanca-Fransızca gibi sözdizimi özne-yüklem-nesne

çatılı dillerden, özne-nesne-yüklem çatılı Türkçeye ya da Türkçeden bu dillere yapılacak çevirilerde, sözdizimi yapısındaki bu ayrılığın işlenmesinin olası birçok yanlışın kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Göktürk çeviride yapılan yanlışların iki değişmez kaynağından bahsetmektedir. Bunlar çeviri sürecinde özgün metin dilinin çözümlenmesi ile çeviri metin dilinin düzenlenişidir (1994: 87).

“Gideon Toury iki kavram ortaya atar; ‘adequacy’ ve ‘acceptability’. Türkçeye ‘yeterlilik’ ve ‘kabul edilebilirlik’ olarak çevrilmiştir bu iki kavram. ‘Yeterlilik’ ile kaynak metne sadakat, ‘kabul edilebilirlik’ ile de erek dilin ve yazınının ilke ve kurallarına uygunluk kastedilmektedir. Çevirinin söz, anlam, biçem gibi boyutlarında bazen bunlardan biri, bazen diğeri ağır basmaktadır, amaç ise çoğunlukla olabildiğince bir ‘eşdeğerlik’ (equivalence) sağlamaktır” (Burçoğlu, 2010: 17).

“Çeviri metnini de, çeviri dili olanakları açısından sürekli gözönünde tutacak eleştirmen, kaynak metne bir dizi soru yöneltir önce” (Koller, 1979: 11; aktaran Göktürk, 1994: 88). Bu sorularla metnin dilsel işlevi, içeriksel özellikleri, dilsel biçemsel özellikleri, biçemsel estetik özellikleri ve metindeki dil kullanımının alıcıya yönelik özelliklerinin neler olduğu sorgulanmaktadır.

Metinlerin çözümlenmesinde ve çevirilerinde gönderim (artgönderim ve öngönderim) ögelerinin nasıl kullanıldıklarını, hangi sözcüğe ya da sözcük öbeğine gönderimde bulduklarını anlamak çeviri sürecinde oldukça önemlidir. Bu nedenle, anayasa metnini kaleme alanların bu metni hazırlarken hangi artgönderimsel yapılara başvurdukları, çevirmenin çeviri süreci ve bu yapıların çevirisinde nasıl bir çeviri yöntemi uyguladığı bu araştırma kapsamında çözümlenmeye çalışılacaktır.

Bu makalede Fransa Anayasası’ndaki artgönderim ögelerinin kullanımı ve bunların Türkçeye çevirilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın ilk bölümünde artgönderimin tanımından ve türlerinden bahsedilecektir. Artgönderim ögelerinin kullanımı örnek tümcelerle gösterilecektir. İkinci bölümde ise, bu ögelerin kullanıldığı tümcelerin çevirileri eleştirel bir yaklaşımla incelenecek ve çevirmenin metne yaklaşımı irdelenecektir. Bu bağlamda, Fransızca metinde kullanılan artgönderim ögelerinin Türkçeye aynı şekilde çevrilip çevrilemeyeceği, dilbilgisel düzeyde her iki dilde aynı yapıların olup olmadığı ve bunların örtüşüp örtüşmediği araştırılacaktır. Ayrıca, çevirmenin

çeviri sürecinde bunları göz önünde bulundurup bulundurmadiğı ve nasıl bir çeviri stratejisi izlediğı sorularına yanıt aranmaya çalışılacaktır.

2. BÜTÜNCE VE YÖNTEM

Bu araştırmada kullanılan metinler 4 Ekim 1958 tarihli Fransa Anayasası ve Türkçe çevirisidir.¹ Bu anayasa son olarak Ocak 2015 tarihinde gözden geçirilmiştir, bir başlangıç bölümünden (préambule), 17 başlık (titre) ve 89 maddeden (article) oluşmaktadır. 78 ila 86'ncı maddeler arasında kalan maddeler yürürlükten kaldırılmıştır. Metnin sonuna bir de "Çevre Şartı" (Charte de l'Environnement) eklenmiştir. Bu bölüm araştırma kapsamına alınmamıştır.

Araştırmanın yöntemi, öncelikle kaynak metinde kullanılan bazı artgönderim öğelerinin tespit edilmesi, sınıflandırılması ve kullanım sıklıklarının belirlenmesi şeklindedir. Daha sonra, bu öğelerin kullanıldığı tümceler ve Türkçe çevirileri karşılaştırılacaktır. Her bir artgönderim ögesinin çevrilip çevrilmediğı ve nasıl çevrildiğı konusu araştırılacak, çevirmenin metne yaklaşımı anlaşılmasına çalışılacaktır. Hem dilbilimsel, hem de çeviribilimsel bir yaklaşımla metin çözümlenmeye çalışılacaktır. Çeviride eşdeğerlik kavramı tartışılacak ve seçilen örnek tümcelerın çevirileri bu kavram üzerinden tartışılacaktır.

3. ARTGÖNDERİM TANIMI, TÜRLERİ VE ANAYASADA KULLANIMLARI

Bir dilbilim terimi olan *gönderim* terimi dilbilimciler ve alanda araştırma yapan kişiler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. *Dilbilim Sözlüğü*nde "Gönderim (*reference*) bir dil birimi ile bunun dış dünyada anlattığı varlık arasındaki ilişki; ..." (İmer, vd. 2011:140) şeklinde tanımlanmıştır. Vardar ise bu terimi "Bir göstergelyi bir göndergeye bağlama" (2002: 105) şeklinde nitelendirmiştir. *Gönderim* (*référénce*) artgönderim (anaphore) ve öngönderim (cataphore) olarak iki şekilde yapılmaktadır. Artgönderimsel kullanımda metinde bir öge söylenir, metnin devamında bu ögenin yerini alacak başka bir ögeyle geriye doğru bir bağlantı sağlanır, buna artgönderim denir. Amaç tekrardan kaçınmak ve metinde akıcılık sağlamaktır. Öngönderim "Bir dil biriminin daha sonraki bir birime göndermede bulunması durumu; ..." (İmer,

¹ Fransa Anayasası (La Constitution de la République Française) Fransa Anayasa Mahkemesinin (Conseil constitutionnel) resmi web sayfasından edinilmiştir. Bu anayasanın Türkçe çevirisi ise, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'nın resmi web sitesinden edinilmiştir, çevirmen/leri ve ne zaman çevrildiğı hakkında bir bilgiye ulaşılammıştır.

vd. 2011: 204) olarak tanımlanmıştır. Vardar ise bu terime karşılık olarak *önyinelem* terimini kullanmış ve bu terime “Anlamalı bir birimin yerini tutan bir ögenin söylemde ondan daha önce anılması” (2002: 155) şeklinde bir açıklama getirmiştir.

“Bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. *anaphorique*) ve öngönderimsel (fr. *cataphorique*) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır. Daha uzun aralıklarla yapılan artgönderim ya da öngönderim ise, metnin tutarlılığı ve bağıntısı içinde değerlendirilir. Genel metin içinde bir şey önce söylenir, sonra aynı şeye gönderimde bulunulur (artgönderim)” (Günay, 2013: 77).

Günay, kullanım biçimlerine göre, artgönderimleri on değişik türe ayırmaktadır. “Bu biçimler adıl kullanımı ile yapılan, sözcüksel, gösterilenin yinelenmesi olarak, gösterenin yinelenmesi olarak, göndergenin yinelenmesi olarak, çağrışımsal, belirteçle yapılan, ortak göndergesi olan, çok bağımlı ve önvarsayımsal artgönderim olarak sınıflandırılabilir” (2013: 79).

Artgönderimsel kullanımda metinde bir öge söylenir, metnin devamında bu ögenin yerini alacak başka bir ögeyle geriye doğru bir bağlantı sağlanır, buna artgönderim denir. Artgönderim ögeleri metinde bir adın, bir tümcenin bir bölümünün ve bazen de tümcenin tamamının yerini alırlar. Amaç tekrardan kaçınmak ve metinde akıcılık sağlamaktır.

Artgönderim iki bölüm altında incelenmektedir; dilbilgisel ve sözcüksel artgönderim. Bu çalışmada sadece dilbilgisel artgönderim ögelerinden adıllarla ve sıfatlarla yapılan artgönderim ögeleri üzerinde durulacaktır. Araştırmada, vurgulanmak istenilen konuların daha iyi anlaşılması için, Fransızca örneklerden sonra Türkçe çevirileri de verilecektir.

3.1. Adıllarla Yapılan Artgönderim

Bu kullanımda önce bir ad kullanılır, daha sonra ise metnin herhangi bir yerinde bu ad tekrar kullanılmak istendiğinde bu adın yerine adıl (kişi, iyelik, gösterme vb.) kullanılır. Bu bölümde, metinde kullanılma yoğunluğundan dolayı ve konuyu sınırlamak için, sadece kişi ve gösterme adıllarına yer verilmiştir.

a) Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Metinde söz konusu kişiyle ilgili bir açıklama yapılmışsa kişiye gönderimde bulunmak için adıl kullanılır. 3. tekil ve çoğul şahıslar için kullanılan artgönderim ögeleri “Il/Elle (o) ve Ils/Elles (onlar)” dir. Fransızcada kullanılan üçüncü kişi adları ve Fransa Anayasası’nda kullanım sıklıkları tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1: Kişi Adları (Les pronoms personnels de la 3ème personne) ve Kullanım Sıklıkları

Sujet	Kullanılma sıklığı	COD Complément d’Objet Direct (Dolaysız Tümleş)	Kullanılma sıklığı	COI Complément d’Objet Indirect (Dolaylı Tümleş)	Kullanılma sıklığı		Kullanılma sıklığı
Il (o)	46	Le (onu, ona)	9	Lui (onu, ona)	9	En (ondan, oradan)	6
Elle (o)	20	La (onu, ona)	2	Leur (onları, onlara)	3	Y (onu, oraya)	10
Ils (onlar)	17	Les (onları, onlara)	2				
Elles (onlar)	17						

(1) Article 1er

La France est une République indivisible, laïque, démocratique et sociale. **Elle** assure l’égalité devant la loi de tous les citoyens sans distinction d’origine, de race ou de religion. **Elle** respecte toutes les croyances. Son organisation est décentralisée.

Madde 1

Fransa, bölünmez, laik, demokratik sosyal bir Cumhuriyettir. Köken, ırk veya din ayrımı yapmaksızın, tüm vatandaşların yasa önünde eşitliğini garanti eder. Her inanca saygılıdır. İdari yapısı yerinden yönetim esasına dayanır.

Elle (o) adının kullanımı, söylemin birinci kısmında daha önce kullanılan bir ada (La France) gönderimde bulunmaktadır.

(2) Article 4

Les partis et groupements politiques concourent à l’expression du suffrage. **Ils** se forment et exercent leur activité librement. **Ils** doivent respecter les principes de la souveraineté nationale et de la démocratie.

Madde 4

Siyasal parti ve siyasal guruplar oy vermenin tecellisine katkıda bulunurlar. Bunlar, serbestçe kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar. Ulusal egemenlik ve demokrasi ilkelerine saygı göstermek zorundadırlar.

Ils (onlar) adlarının kullanımı, söylemin birinci kısmında daha önce kullanılan bir ad öbeğine (*Les partis et groupements politiques*) gönderimde bulunmaktadır. Bu ad öbeğinin tekrarından kaçınmak ve dil ekonomisi yapmak için adılar kullanılmıştır.

b) Gösterme (işaret) adlarıyla yapılan artgönderim

Bu gönderimde de sözcük tekrarını önlemek ve metni sıradanlıktan kurtarmak için artgönderim ögesi olarak gösterme adları kullanılmıştır. Fransızcada kullanılan gösterme adları ve Fransa Anayasası'nda kullanım sıklıkları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2: Gösterme (işaret) Adları (Les pronoms démonstratifs) ve Kullanım Sıklıkları

	Tekil (Singulier)			Çoğul (Pluriel)	
	Eril (Masculin)	Dişil (Féminin)	Nötr (Neutre)	Eril (Masculin)	Dişil (Féminin)
Basit yapılar (Formes simples)	Celui 2 (bu, şu)	Celle 2 (bu, şu)	Ce 0 (bu, şu) Ça 0	Ceux 7 (bunlar, şunlar)	Celles 11 (bunlar, şunlar)
Bileşik yapılar (Formes composées)	Celui-ci 6 (bu, bunu) Celui-là 0 (şu, şunlar)	Celle-ci 1 (bu, bunu) Celle-là 0 (Şu)	Ceci 0 (bu, bunu) Cela 0 (Şu)	Ceux-ci 1 (bunlar, bunları) Ceux-là 0 (şunlar, şunları)	Celles-ci 0 (bunlar, bunları) Celles-là 0 (şunlar, şunları)

(3) Article 7

(...). En cas de vacance de la Présidence de la République pour quelque cause que ce soit, ou d'empêchement constaté par le Conseil constitutionnel saisi par le Gouvernement et statuant à la majorité absolue de ses membres, **les fonctions du Président de la République**, à l'exception de **celles** prévues aux articles 11 et 12 ci-dessous, sont provisoirement exercées par **le Président du Sénat** et, si **celui-ci** est à son tour empêché d'exercer ces fonctions, par le Gouvernement.

Madde 7

Cumhurbaşkanlığının herhangi bir nedenle boşalması ya da Anayasa Konseyi tarafından belirlenen bir engelin ortaya çıkması halinde, aşağıdaki 11 ve 12'nci maddelerde öngörülenler hariç, Cumhurbaşkanının görevleri geçici olarak Senato Başkanı tarafından, onun da engelli olması halinde Hükümetçe yerine getirilir.

3. örnekte görüldüğü gibi, *celles* (bunlar, şunlar) ve *celui-ci* (bu, bunu) gösterme adlarının kullanımı, söylemde daha önce kullanılan bir ad öbesine, "celles" *les fonctions du Président de la République* sözcük öbeğine; "celui-ci" ise, *le Président du Sénat* sözcük öbeğine gönderimde bulunmaktadır.

3.2. Sıfatlarla yapılan artgönderim

Bu artgönderim kullanımı da dilbilgisel artgönderimin bir bölümünü oluşturmaktadır. İyelik sıfatları [(son, sa, ses (onun), leur, leurs (onların) + nom (isim)] ve işaret sıfatlarıyla [(ce, cet, cette (bu), ces (bunlar) + nom (isim)] bu gönderim gerçekleştirilmektedir ve Fransa Anayasası'nda sıklıkla kullanılmaktadır.

a) İyelik sıfatlarıyla yapılan artgönderim:

Bu gönderim türünde “iyelik sıfatı + isim” kendisinden önce açıklanan bir sözcüğe ya da sözcük grubuna gönderimde bulunmaktadır. Üçüncü tekil ve çoğul iyelik sıfatlarının anayasada sıklıkla kullanıldıkları görülmüştür.

Tablo 3: İyelik sıfatları (Les adjectifs possessifs de la 3ème personne (+ nom)) ve Kullanım Sıklıkları

İyelik Sıfatları (Adjectifs Possessifs)	<u>Tekil Eril</u> 3.tekil şahıs tekil eril bir isim önünde (3e pers. du singulier devant un nom masculin singulier)	<u>Tekil Dişil</u> 3. tekil şahıs tekil dişil bir isim önünde (3e pers. du singulier devant un nom féminin singulier)	<u>Tekil Eril ve Dişil</u> 3. tekil şahıs çoğul bir isim önünde (3e pers. singulier masculin et féminin devant un nom pluriel)
	Son (34) (Onun)	Sa (18) (Onun)	Ses (19) (Onun)
	<u>Çoğul Eril ve Dişil</u> 3. çoğul şahıs, eril ve dişil tekil bir isim önünde (3e personne du pluriel devant un nom singulier masculin et féminin)		<u>Çoğul Eril ve Dişil</u> 3. çoğul şahıs, eril ve dişil çoğul bir isim önünde (3e personne du pluriel devant un nom pluriel masculin et féminin)
	Leur (31) (Onların)		Leurs (19) (Onların)

(4) **Article 2**

La devise de la **République** est « Liberté, Égalité, Fraternité ».

Son principe est: gouvernement du peuple, par le peuple et pour le peuple.

Madde 2

Cumhuriyetin veciz ifadesi “*Özgürlük, Eşitlik, Kardeşliktir*”.

Cumhuriyetin ilkesi; “*Halkın, halk tarafından ve halk için yönetimidir.*”

“Son principe” (iyelik sıfatı + isim) sözcük grubu “la République” sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır.

(5) **Article 21**

Le Premier ministre dirige l'action du Gouvernement. Il est responsable de la Défense nationale. Il assure l'exécution des lois. (...)
Il peut déléguer certains de **ses pouvoirs** aux ministres.

Madde 21

*Başbakan, Hükümetin faaliyetlerini yönetir. Ulusal savunmadan sorumludur. Yasaların uygulanmasını sağlar. (...)
Yetkilerinden bazılarını bakanlara devredebilir.*

Bu örnekte “ses pouvoirs” (iyelik sıfatı + isim) tümce başında kullanılan “Le Premier ministre” sözcük öbeğine gönderimde bulunmaktadır.

b) İşaret (gösterme) sıfatlarıyla yapılan artgönderim

Anayasa metninde işaret sıfatlarının (ce, cet, cette, ces) artgönderim ögesi olarak sıklıkla kullanıldıkları görülmektedir. Bu kullanımla metinde anlamsal bütünlük sağlanmaktadır. Fransızcadaki işaret sıfatlarının da anayasada önemli bir ölçüde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4: İşaret (gösterme) Sıfatları (Les adjectifs démonstratifs ‘Ce, cet, cette, ces + nom’)ve Kullanım Sıklıkları

Gösterme Sıfatları(Adjectifs Démonstratifs)	Kullanılma sıklığı
Ce (bu)	14
Cet (bu)	6
Cette (bu)	24
Ces (bunlar)	21

(6) **Article 7**

(...). Si, dans **les sept jours précédant la date limite du dépôt des présentations de candidatures**, une des personnes ayant, moins de trente jours avant **cette date**, annoncé publiquement sa décision d’être candidate décède ou se trouve empêchée, le Conseil constitutionnel peut décider de reporter l’élection.

Madde 7

(...). *Adaylıkların konulması için belirlenen son tarihten otuz günden az bir süre önce adaylığını açıkça ilân etmiş olan bir kişi bu tarihten önceki yedi gün içinde ölür ya da engelli hale gelmiş olursa, Anayasa Konseyi seçimin ertelenmesine karar verebilir.*

Bu örnekteki “cette date” (işaret sıfatı +isim) sözcük öbeği *les sept jours précédant la date limite du dépôt des présentations de candidatures* sözcük öbeğine gönderimde bulunmaktadır. Bu artgönderim kullanımıyla oldukça uzun bir sözcük grubunun (“les sept jours précédant la date limite du dépôt des présentations de candidatures”) yerini iki sözcük (“cette date”) almış ve gönderimde buldukları sözcükler tekrar edilmemiştir.

(7) **Article 10**

Le Président de la République promulgue les lois dans **les quinze jours** qui suivent la transmission au Gouvernement de la loi définitivement adoptée. **Il** peut, avant l’expiration de **ce** délai, demander au Parlement une nouvelle délibération de **la loi** ou de certains de **ses articles**. **Cette** nouvelle délibération ne peut être refusée.

Madde 10

Cumhurbaşkanı, kesin olarak kabul edilmiş olan yasaları, Hükümete sunulmalarını takip eden onbeş gün içinde ilân eder. Bu sürenin bitmesinden önce, yasanın ya da bazı maddelerinin yeniden müzakere edilmesini Parliamentodan isteyebilir. Bu yeniden müzakere istemi reddolunamaz.

7. örnekte birden fazla artgönderim ögesine başvurulduğu görülmektedir. “Il” adlı *Le Président de la République* ad öbeğine, “ce délai” *les quinze jours* ad öbeğine ve “ses articles” *la loi* sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır. Son tümcede de “cette” işaret sıfatıyla bir önceki tümce tekrarlanmış ve vurgulanmıştır.

Örnek tümcelerin incelenmesi sonucunda, yasa koyucuların Fransa Anayasası’nda artgönderim ögelerinin kullanımına sıklıkla başvurdukları gözlemlenmiştir. Bu yapıların kullanımıyla metinde sözcük tekrarı kaçınılmış, farklı sözdizimsel yapılara başvurulmuş, metin yapısal ve anlamsal bağlamda zenginleştirilmiştir. Fransızcadaki bu kullanım Türkçede de bulunmaktadır.

4. ANAYASADA KULLANILAN ARTGÖNDERİM ÖGELERİNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ

Fransızca ve Türkçe yapısal olarak birbirinden farklı iki dildir. Bu diller arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Fransızcada olduğu gibi, Türkçede de adılarla ve sıfatlarla ve başka şekillerde artgönderim gerçekleştirilmektedir. Artgönderim ögeleri hukuk metinlerinde ve diğer metin türlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Birbirlerinden farklı dillere ve kültürlere ait metinlerin çevirisini yapmak kuşkusuz kolay olmayan bir eylemdir. Özellikle üst düzeyde

dilbilgisi, terim bilgisi, alan bilgisi gerektiren ve uzmanlık metinlerinden olan hukuk metinlerini çevirmek hiç de kolay değildir.

Bu bölümde anayasa metni ve bu metinde kullanılan argönderim ögelerinin Türkçeye nasıl aktarıldıkları örnek tümceler üzerinden gösterilmeye çalışılacaktır. Fransızcadan Türkçeye çevrilen bu metinde çevirmenin çeviri sürecinde ne tür çeviri kararları aldığı ve bunu çevirisine nasıl yansıttığı araştırılmaya çalışılacaktır. Anayasa metni ve çevirisi çeviride eşdeğerlik kavramı doğrultusunda incelenecektir. Bu bağlamda öncelikle eşdeğerlik kavramı tartışılacak ve metnin çevirisinde çevirmenin çeviri kararları işlevsel eşdeğerlik kavramı ve işlevsel çeviri doğrultusunda incelenecektir.

4.1. İşlevsel Eşdeğerlik Kavramı ve İşlevsel Çeviri

Hukuk dili ve hukuk metinleri ait olduğu kültürün özelliklerini yansıtır. Hukuk metni çevirisinde erek metnin biçiminin erek kültürün hukuk sistemine uygun olması gerekir. “Hukuk metinleri hukuki normlara sahip metinlerdir (örneğin, yasalar). Hukuki uyumluluk/uyumsuzluklara ek olarak dilsel kısıtlamalar ortaya çıkmaktadır: çeviri hukuki biçime uygun olmalı ve alıcısı tarafından okunabilir olmalıdır. Ayrıca, hukuk alanında, bir çevirinin aslıyla aynı olup olamayacağı ya da her yönüyle ona sadık olup olamayacağı sorgulanabilir. Hukuk normu metne tüm özelliklerini verirken, çeviri tamamen veya kısmen farklı kurallara (dilsel, terminolojik, kurumsal, vb.) bağlı mı kalmalıdır? Her sistemde metinlerin eşdeğerliği mükemmel olabilir mi, ya da sadece zorlanmış mıdır? Son olarak, biçimsel olarak veya özünde, dil uzmanları tarafından yapılan çeviriler hukukçularınkinden farklı mıdır?” (Vaupot, s. 107).

Araştırmanın konusunu oluşturan Fransa Anayasası hukukçulara ve Fransa halkına yönelik oluşturulmuş bir hukuk metnidir. Bu metinde kurallar ve bağlayıcı hükümler vardır. Çevirmenin bütün bu özellikleri gözönünde bulundurarak çevirisini yapması gerekir. Hukuk metinleri anlamsal, dilbilgisel, sözdizimsel, sözcüksel (terminolojik) ve biçimsel yönleriyle diğer metin türlerinden farklılık gösterirler ve hukukun etkilerini taşırlar. Çevirmenin çeviri sürecinde anayasa metnini çok iyi çözümlemesi ve kaynak metnin tüm özelliklerini erek metne yansıtması gerekir. Çevirmen iyi bir dil uzmanı ve aynı zamanda iyi bir hukukçu olmalıdır. Fransızca hukuk metinleri dilde bulunan bütün dilbilgisel yapıların kullanılması bakımından oldukça zengin metinlerdir, anayasa da bu metinlerden biridir. Bununla birlikte hukuk dilinin kendine özgü dilbilgisel yapıları da bulunmaktadır. Hukuk metni çevir-

menin görevi, kaynak metni en iyi şekilde çözümleyerek, erek kültürde aynı etkiyi uyandıracak işlevsel çeviri yapmaktır, çünkü hukuk metinleri çevirisinde işlevsellik ön plandadır. Gonzales işlevsel eşdeğerliğin özellikle hukuk çevirisinde en çok kullanılan çeviri yöntemlerinden biri olduğunu vurgulamaktadır (2003: 66).

Gémar'a göre, "Pragmatik (edimibilim) metinlerin çevirisi için geçerli olan "işlevsel" eşdeğerlik ilkesi, hukuk metinleri için de geçerlidir. Çevrilecek metin türü ne olursa olsun, ilke aynıdır: Bir mesajı, içeriği ve biçemi ne olursa olsun, alıcının anlayacağı şekilde, bir metinden diğerine, aktarmaktır. Vinay ve Darbelnet şu öneriyi kabul etmişlerdir: mademki anlamak için çevirmiyoruz, anlatmak için çeviriyoruz, sadece *anlam* önemlidir, başka bir deyişle sonuç" (Gémar, s. 12).

Gémar işlevsel eşdeğerliğin gerçekleşebilmesi için metni ayrıntılı bir şekilde çözümlemek gerektiğini vurgulamaktadır. Bu süreçte en az beş aşamalı bir çözümleme önermektedir:

1. Anlamsal çözümleme, 2. Dilbilgisel çözümleme, 3. Sözdizimsel çözümleme, 4. Sözcüksel ya da terminolojik çözümleme, 5. Biçemsel çözümleme.

Gémar, çevirmenin çözümleme sürecinde izlemesi gereken sırada, sözcük ya da sözcük grupları arasındaki ilişkileri inceleyen sözdizimini ilk sıraya, dilbilgisini de ikinci sıraya koymaktadır (1995:165).

Yazıcı'ya göre "Çeviri amaçlı metin çözümlemesi terimini ilk kullanan kişi, Werner Koller'dir (1979). Metni bir bütün olarak ele almış ve çeviride eşdeğerliğin ancak çeviri amaçlı metin çözümlemesinin yönlendireceğine dikkati çekmiştir. Bir başka deyişle, çeviride metinsel öğelerin hiyerarşik düzenini sağlamak çevirmenin görevidir. Metinsel öğelerin eşdeğerlik açısından hiyerarşik sıralaması ise, sonunda metin düzeyinde eşdeğerliği sağlar" (2005: 88). Yazıcı Koller'in çeviri amaçlı metin çözümlemesi ile ilgili görüşünün, eşdeğerlik öğelerini hiyerarşik olarak sınıflandırmasından anlaşılabilirliğini belirtmektedir. Buna göre eşdeğerlik evreleri şu şekilde sıralanmıştır:

1. Düzanlamsal eşdeğerlik: dildışı öğeler açısından eşdeğerlik
2. Yananlamsal eşdeğerlik: sözcük seçimi ve biçemsel düzeyde eşdeğerlik
3. Metinsel eşdeğerlik: metin türü düzeyinde eşdeğerlik

4. Edimsel eşdeğerlik: iletişim düzeyi açısından eşdeğerlilik

5. Biçimsel eşdeğerlik: metnin bireysel olarak anlatımsal kimliğini ortaya çıkaran biçim ve güzel duyusal değerlere seslenmesi açısından eşdeğerliği (Yazıcı, 2005: 88).

“Sonuç olarak, Koller’in kaynak metinden yola çıkmakla birlikte, çeviride metindışı öğelere ve edimsel eşdeğerliğe yer vermesi, onun, çevirideki devingen ilişkilere ve çevirinin erek dil ve erek ekinle bağlantısına önem verdiğini gösterir. Kuşkusuz bu erek odaklı yaklaşımın bir işareti olarak da değerlendirilebilir” (Yazıcı, 2005: 88).

Fransa Anayasası metninin çevirisinin değerlendirilmesinde Koller’in çeviride eşdeğerlik sınıflandırması ve bu sınıflandırmada yer almayan ‘çeviride işlevsellik’ kavramı da dikkate alınacaktır. Koller’in tercih edilmesinin nedeni ise, bu sınıflandırmanın diğerlerine göre daha geniş kapsamlı olması ve çeviribilim alanında yapılan çalışmalarda daha fazla kabul gördüğünün düşünülmesidir.

Koller’in beş temel düzeyde ele aldığı bu eşdeğerlilikler incelendiğinde, anayasa metninin çevirisinde çevirmenin dilbilgisi, metin bilgisi becerilerinin yanı sıra alan bilgisi ve erek kültür hakkında da bilgi sahibi olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çevirmenin bu evreleri çeviri sürecinde dikkate alması beklenir. Örnek tümceler ve çevirilerinin değerlendirilmesi Gémar’ın ve Koller’in yaklaşımları doğrultusunda yapılacaktır.

4.2. Fransa Anayasası’ndaki Artgönderim Öğelerinin Çevirileri ve Çevirilerin İncelenmesi:

Artgönderim kullanımının doğru anlaşılması, artgönderimde kullanılan öğelerin hangi sözcüğe ya da sözcük grubuna gönderimde bulunduğu tespit edilmesi ve bu kullanım dikkate alınarak çeviri yapılması oldukça önemlidir. Söz konusu özel bir alana ait hukuk metni, özellikle bir anayasa metni, olunca konuya hassasiyet artmaktadır. Göndergelerin yanlış anlaşılması metnin çevirisinin de yanlış yapılmasına yol açacaktır. Bu amaçla kaynak metinden seçilen örnekler ve Türkçe çevirileri karşılaştırılacaktır. Burçoğlu’nun da belirttiği gibi *çeviri ürününden* yola çıkarak kaynak metne başvurulacak, kaynak metindeki artgönderim öğeleri incelenecek ve çevirmenin bu yapıları çevirirken uyguladığı yöntem ve koyduğu ilkeler anlaşılmaya çalışılacaktır.

(8) **Article 1er**

La France est une République indivisible, laïque, démocratique et sociale. **Elle** assure l'égalité devant la loi de tous les citoyens sans distinction d'origine, de race ou de religion. **Elle** respecte toutes les croyances. **Son organisation** est décentralisée.

Madde 1.

Fransa, bölünmez, laik, demokratik sosyal bir Cumhuriyettir. **Ø** Köken, ırk veya din ayrımı yapmaksızın, tüm vatandaşların yasa önünde eşitliğini garanti eder. **Ø** Her inanca saygılıdır. **Ø** İdari yapısı yerinden yönetim esasına dayanır.

Bu örneğin çevirisine genel olarak bakıldığında çevirmenin metni anlamsal, dilbilgisel, sözdizimsel, sözcüksel ve biçimsel açıdan çözümleyerek bu özellikleri çevirisine yansıttığı görülmektedir. Kaynak metne bağlı kalınmış ve aynı zamanda erek odaklı işlevsel bir çeviri yapılmıştır. Örnek ayrıntılı olarak incelendiğinde ise, “La France” sözcük öbeğine iki kez gönderimde bulunan “elle” adılının Türkçeye çevrilmediği görülmektedir. Artgönderim ögesi “elle (o)” adılı yerini çevirisinde boş artgönderim (Ø) kullanımına bırakmıştır. Türkçenin dil yapısına uygun olan öznesiz kullanım Fransızca için uygun değildir. “Son organisation” sözcük öbeğindeki “son” iyelik sıfatı da yine “La France” sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır ve çevirisinde boş artgönderim kullanılmıştır. Bu artgönderim ögesinin çevrilmemesi çeviride anlamsal bir kayba yol açmamıştır.

(9) **Article 4**

Les partis et groupements politiques concourent à l'expression du suffrage. **Ils** se forment et exercent leur activité librement. **Ils** doivent respecter les principes de la souveraineté nationale et de la démocratie.

Ils contribuent à la mise en oeuvre du principe énoncé au second alinéa de l'article 1er dans les conditions déterminées par la loi.

Madde 4

Siyasal parti ve siyasal guruplar oy vermenin tecellisine katkıda bulunurlar. **Bunlar**, serbestçe kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar. **Ø** Ulusal egemenlik ve demokrasi ilkelerine saygı göstermek zorundadırlar.

Ø Şartları yasayla belirlenen, 1'inci maddenin ikinci fıkrasında belirlenen ilkenin uygulanmasına da katkıda bulunurlar.

Yukarıdaki örnek incelendiğinde “ils (onlar)” adılının tümcede üç kez kullanıldığı ve “Les parties et groupements politiques” sözcük öbeğine gönderimde bulunduğu görülmektedir. Kaynak metindeki birinci “ils”

adılı erek metne “bunlar” olarak çevrilmiş ve diğer adılar çevrilmemiştir. Sözcüğü sözcüğüne yapılan bu çeviride çevirmen metnin özelliklerini koruyarak ve erek dilde anlamı ön plana çıkararak çeviri yapmıştır. Erek dilde akıcılığın sağlanması ve çevirinin işlevsel olması için “ils” adılını “onlar” olarak çevirmek yerine “bunlar” şeklinde çevirmiştir. Türkçedeki adılların sürekli tekrar edilmesinin dildeki akıcılığı etkileyeceği gerekçesiyle sonraki adılların çevrilmeyeceği düşünülmektedir.

(10) **Article 7**

(...). Si l’application des dispositions du présent alinéa a eu pour effet de reporter l’élection à une date postérieure à l’expiration des pouvoirs du **Président en exercice**, **celui-ci** demeure en fonction jusqu’à la proclamation de **son successeur**.

Madde 7

*Bu fıkra hükümlerinin uygulanması, seçimin, görevdeki Cumhurbaşkanının yetkilerinin sona ermesinden sonraki bir tarihe ertelenmesi sonucunu doğurursa **mevcut Cumhurbaşkanı; yeni Cumhurbaşkanının ilân edildiği tarihe kadar görevde kalır.***

Bu örnekte “celui-ci (bu)” gösterme adılı kendisinden önce kullanılan “Président en exercice” sözcük öbeğine gönderimde bulunmaktadır. Çevirmenin kaynak metindeki bu yapıyı erek dile adılın gönderimde bulunduğu sözcüğü tekrarlayarak (mevcut Cumhurbaşkanı) aktardığı görülmektedir. “Son successeur” (halefi) sözcük öbeği de “yeni Cumhurbaşkanı” olarak çevrilmiştir. Çevirmenin metnin dilbilgisel ve biçimsel yapısından uzaklaşarak anlamı ön plana çıkardığı görülmektedir. Adılların Türkçe karşılıklarını vermek yerine gönderimde buldukları sözcükleri tekrar etmeyi tercih etmiştir, işlevsel çeviri yapmıştır.

11. örnekte de görüleceği üzere, çevirmenin “il/ils” adıllarını Türkçeye çevirirken ya bu adılları çevirmediği ya da adılların gönderimde bulunduğu sözcüğü tekrarladığı görülmektedir. Metnin tamamında bu tekniğe sıklıkla başvurulmuştur.

(11) **Article 24**

Le Parlement vote la loi. **Il** contrôle l’action du Gouvernement. **Il** évalue les politiques publiques.

Il comprend l’Assemblée nationale et le Sénat. (...)

Le Sénat, dont le nombre de membres ne peut excéder trois cent quarante-huit, est élu au suffrage indirect. **Il** assure la représentation des collectivités territoriales de la République.

Madde 24

Parlamento yasalar çıkartır: **Ø Hükümetin** faaliyetlerini izler. **Ø Kamusal politikaları** değerlendirir.

Parlamento, Millet Meclisi ve Senatodan oluşur.

Azami üçyüzkırkseviz üyeden oluşan **Senatonun** üyeleri iki dereceli seçimle seçilir. **Senato**, ülkedeki yerel yönetimlerin temsilini sağlar.

Metnin birçok yerinde çevirmenin metnin dilbilgisel yapısını dikkate almadığı ve sadece içeriği aktarma kaygısında olduğu gözlemlenmektedir. Aşağıdaki örnekte görüleceği gibi *Conseil constitutionnel*'e gönderimde bulunan “*lui* ve *le*” adıları çeviride hiç dikkate alınmamıştır. Aktif yapıdaki bir tümce pasif olarak çevrilmiştir. Metnin anlamsal özellikleri korunurken, dilbilgisel, sözdizimsel ve biçimsel yapısından tamamen uzaklaşmıştır. Sözcüğü sözcüğüne çeviriden uzak, işlevsel çeviri yapılmıştır.

(12) **Article 63**

Une loi organique détermine les règles d'organisation et de fonctionnement du **Conseil constitutionnel**, la procédure qui est suivie devant **lui** et notamment les délais ouverts pour **le** saisir de contestations.

Madde 63

Anayasa Konseyinin kuruluş ve görevleri, uygulanacak usul ve özellikle itirazların kabulüne ilişkin süreler bir organik yasa ile düzenlenir.

Artgönderim ögelerinden tamamlayıcı kişi adıları olan “En” ve “Y” adılarının çevirisinde çevirmenin bu adıların gönderimde bulunduğu sözcükleri tekrarladığı görülmektedir. 13. örnekte görüleceği gibi, çevirmenin tümcenin dilbilgisel yapısını gözetmediği ve anlam odaklı çeviri yaptığı gözlemlenmektedir. “Y (oraya)” adılının yerini aldığı “un second tour (ikinci tur)” sözcük öbeği çeviride tekrarlanmıştır. Yine aynı örnekte yer alan ve “la majorité absolue” sözcük öbeğine gönderimde bulunan “celle-ci” gösterme adılının çevirisinde de sözcük tekrarı yoluna gidilmiştir. “Cumhurbaşkanı, kullanılan oyların **salt çoğunluğu** ile seçilir. Eğer oylamanın ilk turunda bu sağlanamazsa...” şeklinde, tümce yapısına sadık kalınarak bir çevirinin yapılması da olasıdır.

(13) **Article 7**

Le Président de la République est élu à **la majorité absolue** des suffrages exprimés. Si **celle-ci** n'est pas obtenue au premier tour de scrutin, il est procédé le quatorzième jour suivant, à **un second tour**. Seuls peuvent s'y présenter les deux candidats qui, le cas échéant après retrait de candidats plus favorisés, se trouvent avoir recueilli le plus grand nombre de suffrages au premier tour.

Madde 7.

Cumhurbaşkanı, kullanılan oyların **salt çoğunluğu** ile seçilir. Oylamanın ilk turunda **bu çoğunluk** sağlanamazsa, seçimleri izleyen ondördüncü gün ikinci tura gidilir. **Bu ikinci tura**, sadece, daha az şanslı adayların da çekilmesinden sonra, ilk turda en çok oy alan iki aday katılabilir.

14. örnekte kullanılan “en” adılının çevirisinde çevirmen bu adılın gönderimde bulunduğu “La souveraineté nationale” sözcük öbeğinden sadece “La souveraineté” sözcüğünün karşılığı olan “egemenlik” sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir. Burada “onun kullanılmasını kendisine mal edemez” şeklinde, tümcenin yapısına sadık kalarak, bir çeviri yapılması da olasıdır. Çevirmen metnin çoğunluğunda olduğu gibi anlamı ön plana çıkarmıştır. Bu örnekte aynı sözcük öbeğine gönderimde bulunan “I” adılı da “bunu” şeklinde çevrilmiştir. Metnin dilbilgisel yapısına sadık kalınmamıştır, işlevsel çeviri yapılmıştır.

(14) **Article 3**

La souveraineté nationale appartient au peuple qui l'exerce par **ses** représentants et par la voie du référendum.

Aucune section du peuple ni aucun individu ne peut s'**en** attribuer l'exercice.

Madde 3.

Ulusal egemenlik halka aittir, bunu temsilcileri aracılığıyla ve halkoylaması yoluyla kullanır.

Halkın hiçbir kesimi veya hiçbir fert egemenliğin kullanılmasını kendisine mal edemez.

(15) **Article 51-2**

Pour l'exercice des missions de contrôle et d'évaluation définies au premier alinéa de l'article 24, **des commissions d'enquête** peuvent être créées au sein de chaque assemblée pour recueillir, dans les conditions prévues par la loi, des éléments d'information.

La loi détermine **leurs** règles d'organisation et de fonctionnement. **Leurs** conditions de création sont fixées par le règlement de chaque assemblée.

Madde 51-2.

24'üncü maddenin ilk fıkrasında düzenlenen denetim ve değerlendirme görevlerinin yerine getirilmesi için, her Meclis bünyesinde, bir kanunla belirlenecek şartlara göre bilgi toplamak amacıyla **araştırma komisyonları** kurulabilir.

Bu araştırma komisyonlarının teşkilatı ve çalışma esasları kanunlarla düzenlenir. **Komisyonların** kurulma şartları her Meclisin kendi İçtüzüğüyle düzenlenir.

Yukarıdaki 15. örnekte, “leurs (onların)” adılının artgönderim ögesi olarak iki kez kullanıldığı görülmektedir. Her iki adıl da “des commissions d’enquête (araştırma komisyonları)” sözcük öbeğinin yerine kullanılmıştır. Bu maddenin çevirisinde de çevirmen adıları çevirmek yerine gönderimde buldukları sözcükleri çevirmeyi tercih etmiştir.

İncelenen örneklerde çevirmenin çeviri sürecinde tek bir yöneme bağlı kalmadığı, sözcüğü sözcüğüne çeviriyi tercih ettiği gibi, işlevsel çeviriyi de tercih ettiği görülmektedir. Her iki yöntemi de kullandığı örnekler mevcuttur. Bazen metnin dilbilgisel, sözdizimsel, sözcüksel yapısına sadık kaldığı, biçemi koruduğu, bazen ise bu yapılardan sadece anlamı ve biçemi korumaya çalıştığı görülmektedir. Çevirinin işlevsel olması yönünde bir tutum sergilediği açık bir şekilde görülmektedir. Hukuk metni çevirisinde olması gereken de budur. Çevirmen anayasanın biçimini aynı şekilde erek kültüre aktarmıştır. Edimbilimsel eşdeğerliliği ve çevirinin işlevselliğini ön plana çıkarmıştır. Çevirmen çevirinin işlevsel olması ve erek kültür okuyucusunda aynı etkiyi yaratması için çaba sarfetmektedir. Çeviride dilsel, diğer adıyla biçimsel, eşdeğerlilik düzeyinde tümce yapılarına sadık kalınmış, dillerdeki farklılıklardan dolayı (Fransızcada sözcüklerin eril-dişil olarak nitelendirilmesi ve Türkçede böyle bir ayrımın olmaması) anlam kargaşasına yol açmaması için Fransızcadaki kişi adlarının gönderimde bulunduğu sözcük ve sözcük öbekleri çeviride tekrarlanmıştır. Türkçe sözdizimi itibariyle öznesiz tümce kuruluşuna uygun olduğu için, ilk tümceyi takip eden tümcelerde, özne kullanımından kaçınılmıştır. Fransızcada öznesiz tümce kurulması olası değildir.

4.3. Artgönderim Ögelerinin Yanlış Çözümlemesinden Kaynaklı Çeviri Hataları

Tüm metin türlerinde olduğu gibi hukuk metinlerinde de çevirmenin çevrilecek metni yapısal ve anlamsal olarak doğru çözümlemesi gerekir. Çevrilecek metnin doğru çözümlememesinden kaynaklı çeviri sorunları çıkabilmektedir. Fransa Anayasası metninde, adıllarla ve sıfatlarla yapılan artgönderimlerde kullanılan adılların ve sıfatların hangi sözcüğe/sözcüklere gönderimde bulunduğu yanlış anlaşılmasından dolayı, çeviri hatalarının olduğu tespit edilmiştir. Bu hatalar aşağıdaki gibidir:

(16) Article 72-4

(...). **Le Président de la République**, (...), peut décider de consulter les électeurs d’une collectivité territoriale située outre-mer sur une question relative à son organisation, à ses compétences ou à son régime législatif.

Lorsque la consultation porte sur un changement prévu à l'alinéa précédent et est organisée sur proposition du Gouvernement, **celui-ci** fait, devant chaque assemblée, une déclaration qui est suivie d'un débat.

Madde 72-4

Cumhurbaşkanı, (...), bir deniz-aşırı mahalli idarenin teşkilat biçimi, yetkileri veya yasama rejimi konusunda o mahalli idarenin seçmenlerinin görüşüne başvurulmasına karar verebilir. Bu başvuru önceki fıkrada öngörülen bir değişiklik ile ilgili olduğunda ve Hükümetin önerisi üzerine organize edildiğinde, her iki Meclis önünde müzakereyi takip eden bir deklarasyon şeklinde yapılır.

Yukarıdaki örnekte *celui-ci* gösterme adılı eril (masculin) bir sözcük öbeği olan “Le Président de la République” ad öbeğine gönderimde bulunduğu halde, “la consultation” (başvuru) sözcüğüne (dişil bir sözcük) gönderimde bulunulduğu düşünülerek “bu başvuru her iki Meclis önünde müzakereyi takip eden bir deklarasyon şeklinde yapılır” şeklinde edilgen bir yapıyla ve kaynak metnin anlamından uzak bir çeviri yapılmıştır. Çeviri “Cumhurbaşkanı, her meclis önünde akabinde bir müzakerenin gerçekleşeceği, bir açıklama yapar” şeklinde olmalıydı. Diğer taraftan *celui-ci* bileşik yapısı eril bir gösterme adılıdır ve eril bir sözcüğün yerini alabilir, dişil bir sözcüğün yani “la consultation” sözcüğünün yerini alamaz.

(17) **Article 88**

La République peut conclure des accords avec des États qui désirent s'associer à **elle** pour développer leurs civilisations.

Madde 88.

Devlet, medeniyetlerini geliştirmek için bir araya gelmek isteyen devletlerle katılım anlaşmaları imzalayabilir.

Bu tümcede *La République* sözcüğüne gönderimde bulunan “elle (o)” adılı kaynak metinde özellikle vurgulanmıştır. Çeviri, “Devlet (Fransa) medeniyetlerini geliştirmek için kendisiyle bir araya gelmek isteyen (işbirliği yapmak isteyen) Devletlerle anlaşma imzalayabilir” şeklinde olabirdi. Yapılan çeviriden ise medeniyetlerini geliştirmek isteyen devletlerin Fransa ile değil de daha çok kendi aralarında bir araya gelmeleri durumunda Fransa'nın onlarla katılım anlaşması imzalayabileceği anlamı çıkmaktadır. Çeviride anlamsal bir eksiklik söz konusudur, bu anlam kargaşası/eksikliğini gidermek için *elle* adının karşılığının verilmiş olması gerekirdi.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Fransa Anayasası'nda adıyla ve sıfatlarla yapılan artgönderim öğelerinin kullanımı incelenmiş ve bu öğelerin Türkçe çevirilerine eleştirel bir yaklaşım sergilenmiştir. Anayasa metninde hangi artgönderimsel öğelere kaç kez başvurulduğu, hukukçuların söylemlerinde bu dilbilgisel yapılara ne kadar önem verdikleri incelenmiş ve önemli sonuçlar elde edilmiştir. Anayasa metninde dilbilimsel bir incelemeye uygun olduğu için seçilmiştir. Öncelikle anayasadaki adıyla ve sıfatlarla yapılan artgönderim öğeleri tespit edilmiştir. Kaynak metin ve erek metin karşılaştırılmıştır. Kaynak metindeki bir artgönderim öğesinin Türkçeye nasıl aktarıldığı/çevrildiği ve çevirmen kararları incelenmiştir. Hukuk metni çevirisinde olması gereken işlevsel eşdeğerliliğin çevirmen tarafından dikkate alındığı ve çoğunlukla erek kültür odaklı, işlevsel çeviri yapıldığı görülmüştür. Çevirmen anayasanın biçimini aynı şekilde erek kültüre aktarmıştır. Edimbilimsel eşdeğerliliği ve çevirinin işlevselliğini ön plana çıkarmıştır.

Son olarak da artgönderim öğelerinin yanlış anlaşılmasından dolayı ortaya çıkabilecek çeviri hataları ve nedenleri üzerinde durulmuştur. İncelenen anayasa metninde yasa koyucuların artgönderim öğelerini sıklıkla kullandıkları görülmüştür. İncelemede şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1- *Il* (46), *elle* (20), *ils* (17), *elles* (17) kişi adları, artgönderim öğesi olarak, anayasada en sık kullanılan adlardır. Bu adların Türkçeye çevirisinde ise çevirmen çoğunlukla bu adları ya hiç çevirmemiş, ya da anlam kargaşasına yol açmamak için bu adın gönderimde bulunduğu öğeyi tekrarlamıştır. Bazen de “ils” (onlar) adını ‘bunlar’ şeklinde çevirmiştir.

2- Kişi adlarından *le* (9), *la* (2), *les* (2), *lui* (9), *leur* (3), *en* (6), *y* (10) adları artgönderim öğesi olarak metinde kullanılmıştır. Bu adların çevirisinde sözdizimsel yapıya ve adların anlamına bağlı kalarak çeviri yapılmıştır.

3- Gösterme adlarından *celui* (2), *celle* (2), *ceux* (7), *celles* (11), *celui-ci* (6), *celle-ci* (1), *ceux-ci* (1) yineleme öğesi olarak kullanılmıştır ve çevirmen çevirisinde bu adların gönderimde bulunduğu sözcükleri tekrarlamayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu çeviri kararından erek kültürde anlamsal bir soruna yol açmamak için sözcük tekrarını tercih ettiğini söylemek olasıdır. Anayasa metninde diğer gösterme adlarının (*celui-là*, *celle-là*, *ceci*, *cela*, *ceux-là*, *celles-ci*, *celles-là*) kullanımı tespit edilmemiştir.

4- Artgönderim ögesi olarak kullanılan *ce* (14), *cet* (6), *cette* (24), *ces* (21) gösterme sıfatlarının çevirisinde çevirmen bu sıfatların Türkçe tam karşılıklarını vermeye çalışmış, yani metnin dilbilgisel yapısına sadık kalmıştır.

5- İyelik sıfatlarından *son* (34), *sa* (18), *ses* (19), *leur* (31), *leurs* (19) anayasada artgönderim ögesi olarak kullanılmıştır ve bu sıfatların Türkçeye aktarımında tek bir yöntem uygulanmamış, çevirmen metnin içeriğine göre her bir sıfata farklı bir anlam yüklemiştir. Bazen bu sıfatlar Türkçedeki karşılıkları verilerek çevrilmiş, bazen hiç çevrilmemiş, bazen sadece nitelediği sözcükler çevrilmiş, bazen de gönderimde buldukları sözcük tekrarlanarak çeviri eylemi gerçekleşmiştir.

6- *Celui-ci* gösterme adılı ve *elle* kişi adılıyla yapılan artgönderimlerde bu sözcüklerin hangi sözcüğe/sözcüklere gönderimde bulunduğu yanlış anlaşılmasından dolayı, çeviri hatalarının olduğu tespit edilmiştir.

Fransızca ve Türkçenin sözdizimsel yapısından kaynaklanan farklı özelliklerinin olması, Fransızcadaki sözcüklerin eril ve dişil sözcükler olarak nitelendirilmesi ve Türkçede böyle bir ayrımın olmaması nedeniyle Fransızcadaki artgönderim öğelerinin hepsinin Türkçeye aynı şekilde çevrilmeyeceği sonucu ortaya çıkmıştır. Metnin geneline bakıldığında çevirmenin metnin biçimsel özelliklerine sadık kaldığı, fakat sözdizimsel yapısını fazla dikkate almadığı, sadece anlamı aktarmaya çalıştığı görülmektedir. Dilbilgisel yapılardan edilgen yapıların genellikle etken yapılarla çevrildiği gözlemlenmiştir. Oysaki edilgen yapılar hukuk metinlerinin birçoğunda kullanılan ve özellikle tarafsızlığı korumak adına tercih edilen yapılardır, erek dil olan Türk hukuk dilinde de bu yapılar sıklıkla kullanılmaktadır. Çevirmenin kaynak metnin terminolojisine sadık kalarak, aynı terminoloji kullanımını erek dile de yansıttığı çeviri metindeki sözcük seçiminden anlaşılmaktadır. Çevirmen erek metnin hedef ve işlevlerini gözönünde bulundurarak çeviri eylemini gerçekleştirmiştir, erek kültürün yasa metnine benzer bir şekilde ve kaynak metnin yapısından da uzaklaşmadan çeviri eylemini gerçekleştirmiştir. Çeviride işlevsel eşdeğerliği sağlamaya çalışmış, kaynak ve hedef dilin kendilerine özgü özelliklerini korumuştur. Ayrıca, Fransızca ve Türkçe dil çifti arasında gerçekleşen çeviri eylemi sırasında, bu dillerin kendilerine özgü dilsel, işlevsel yapılarını korumaya çalışmıştır.

Fransa Anayasası metninin çevirisine bir bütün olarak bakıldığında biçimsel ve işlevsel eşdeğerliliğin ön planda tutulduğu görülmektedir. Çevirmenin

Toury'nin 'yeterlilik' ve 'kabul edilebilirlik' kavramları doğrultusunda kaynak metne sadık kalarak, erek dilin ve yazınının ilke ve kurallarına uygun bir şekilde çeviri eylemini gerçekleştirdiği ve Koller'in beş eşdeğerlik türünü dikkate alarak çevirisinde 'eşdeğerlik' sağlamaya çalıştığı söylenebilir.

Sonuç olarak, metindeki dilbilgisel yapıların, bu araştırma bağlamında artgönderimsel yapıların, çözümlenmesinin çevirideki önemi vurgulanmış, bu öğelerin hangi sözcüğe ya da ad öbeğine gönderimde buldukları anlaşılman çeviri yapıldığında çeviri hatalarının ortaya çıkabileceği örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Göktürk, A. (2000). *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Günay, V.D. (2013). *Metin Bilgisi*, İstanbul, Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Burçoğlu, N. Kuran. (2010). *Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar*. İstanbul: Multilingual.
- Gémar J. C. (1995). *Traduire ou l'Art d'Interpréter*, Tome 2, Presses de l'Université de Québec.
- İmer. K, Kocaman. A, Özsoy. A.S, (2011), *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Vardar, B. (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul, Multilingual.

Elektronik Kaynaklar:

Gémar J. C. "Les enjeux de la traduction juridique. Principes et nuances", <http://www.tradulex.com/Bern1998/Gemar.pdf> (e.t. 30.07.2018)

Fransa Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/ana-yasalar/anayasalar.htm>. (e.t. 27.04.2018)

La Constitution Française,

<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/la-constitution-du-4-octobre-1958.5071.html> (e.t. 19.05.2018)

González Gladys, M. (2003), *L'équivalence en Traduction Juridique: Analyse des Traductions au Sein de l'Accord de Libre-Échange Nord-Américain (Alena)*<https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk3/QQLA/TC-QQLA-21362.pdf>(e.t.10.06.2018)

Vaupot, S. “Équivalence et Normes en Traduction Juridique”,

<https://revije.ff.uni-lj.si/linguistica/article/download/.../2252/> (e.t. 25.07.2018)